

DOI 10.31558/2519-2949.2026.3.4

УДК 328.123:321.7

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2181-7306>**Горай О. С., Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України**e-mail: gorai.zt@gmail.com

КОНСЕНСУС У ПАРЛАМЕНТСЬКИХ КОАЛІЦІЯХ: МЕХАНІЗМИ ТА ПРАКТИКИ ДОСЯГНЕННЯ

У пропонуваному дослідженні здійснено комплексний аналіз механізмів досягнення консенсусу в парламентських коаліціях крізь призму практики взаємних поступок, компромісів та врегулювання конфліктів. Застосовано системний підхід для вивчення коаліційної взаємодії, компаративний метод для порівняння досвіду різних демократичних держав, інституційний аналіз для визначення формальних і неформальних правил переговорного процесу, а також метод кейс-стаді для детального розгляду конкретних прикладів конфліктних ситуацій у коаліціях. Виявлено, що ефективність коаліційного урядування значною мірою залежить від здатності політичних акторів знаходити баланс між партійними інтересами та загальнодержавними цілями. Досліджено ключові стратегії досягнення консенсусу: пакетні угоди, розподіл міністерських портфелів, створення координаційних механізмів та інституціоналізація процедур прийняття рішень. Проаналізовано типологію конфліктів у коаліціях – ідеологічні розбіжності, боротьба за ресурси, персональні суперечності та електоральна конкуренція. Встановлено, що успішні коаліції характеризуються наявністю чітких коаліційних угод, регулярними консультаціями між партнерами, функціонуванням арбітражних механізмів та культурою компромісу. Натомість до чинників, що перешкоджають ефективному врегулюванню конфліктів, віднесені: висока поляризація політичного простору, коли ідеологічна дистанція між партнерами є настільки великою, що унеможливує пошук спільної мови; персоналізація політики та домінування особистих амбіцій лідерів над колективними інтересами партій; електоральний тиск, особливо напередодні виборів, коли партнери намагаються дистанціюватися один від одного; вплив зовнішніх шоків на коаліційну стабільність (економічні кризи, тероризм, пандемії та ін.). Доведено, що механізми досягнення консенсусу в парламентських коаліціях є складною системою формальних інститутів та неформальних практик, які забезпечують стабільність урядування в умовах політичного плюралізму. Ефективне врегулювання конфліктів потребує не лише інституційних інструментів, але й політичної культури діалогу, готовності до поступок заради спільних цілей. Зазначено, що перспективи подальших досліджень пов'язані з вивченням впливу цифровізації на процеси коаліційної комунікації та аналізом антикризових механізмів у коаліціях в умовах гібридних загроз.

Ключові слова: парламентські коаліції, консенсус, компроміс, врегулювання конфліктів, переговорний процес, коаліційні угоди, політична взаємодія, урядова стабільність.

Horai Oleh, Institute of State and Law named after V. M. Koretsky National Academy of Sciences of Ukraine
e-mail: gorai.zt@gmail.com

CONSENSUS IN PARLIAMENTARY COALITIONS: MECHANISMS AND PRACTICES OF ACHIEVEMENT

The proposed study provides a comprehensive analysis of the mechanisms for achieving consensus in parliamentary coalitions through the prism of the practice of mutual concessions, compromises and conflict resolution. A systematic approach was used to study coalition interaction, a comparative method to compare the experience of different democratic states, institutional analysis to determine the formal and

informal rules of the negotiation process, as well as a case study method to examine in detail specific examples of conflict situations in coalitions. It was found that the effectiveness of coalition governance largely depends on the ability of political actors to find a balance between party interests and national goals. The key strategies for achieving consensus were investigated: package deals, the distribution of ministerial portfolios, the creation of coordination mechanisms and the institutionalization of decision-making procedures. The typology of conflicts in coalitions is analyzed - ideological differences, struggle for resources, personal contradictions and electoral competition. It is established that successful coalitions are characterized by the presence of clear coalition agreements, regular consultations between partners, the functioning of arbitration mechanisms and a culture of compromise. In turn, the factors that hinder the effective resolution of conflicts include: high polarization of the political space, when the ideological distance between partners is so great that it makes it impossible to find a common language; personalization of politics and the dominance of personal ambitions of leaders over the collective interests of parties; electoral pressure, especially on the eve of elections, when partners try to distance themselves from each other; the impact of external shocks on coalition stability (economic crises, terrorism, pandemics, etc.). It is proven that the mechanisms for achieving consensus in parliamentary coalitions are a complex system of formal institutions and informal practices that ensure the stability of governance in conditions of political pluralism. Effective conflict resolution requires not only institutional instruments, but also a political culture of dialogue, readiness to make concessions for the sake of common goals. It is noted that the prospects for further research are related to the study of the impact of digitalization on the processes of coalition communication and the analysis of anti-crisis mechanisms in coalitions in conditions of hybrid threats.

Keywords: *parliamentary coalitions, consensus, compromise, conflict resolution, negotiation process, coalition agreements, political interaction, government stability.*

Постановка проблеми. Функціонування парламентських коаліцій становить один із найскладніших аспектів сучасного демократичного урядування. Не потребує окремого доведення той факт, що коаліційні уряди є домінуючою формою виконавчої влади у більшості європейських демократій, де фрагментованість партійних систем унеможливорює формування однопартійних кабінетів. Водночас саме механізми досягнення консенсусу між коаліційними партнерами визначають життєздатність і ефективність таких урядів. Проблема компромісів та врегулювання конфліктів у коаліціях набуває особливої актуальності в умовах зростаючої поляризації політичного простору, яку спостерігаємо в останні десятиліття як у сталих, так і в молодих демократіях. Досвід багатьох країн переконливо свідчить: відсутність дієвих механізмів консенсусу неминує призводити до урядових криз, дострокових виборів та зниження довіри громадян до демократичних інститутів. Виходячи з цього, комплексний аналіз механізмів досягнення консенсусу потребує не лише теоретичного осмислення, але й ретельного вивчення емпіричного матеріалу різних країн.

Ступінь наукової розробки проблеми. Проблематика коаліційного урядування посідає чільне місце в сучасній політичній науці. Одним із перших, хто вдався до серйозних роздумів над природою коаліційних урядів, був В. Райкер, який у своїй класичній праці «Теорія політичних коаліцій» (1962) запропонував концепцію мінімально виграної коаліції [1]. Ця теорія не завжди знаходить підтвердження в реальній політичній практиці, де актори керуються не лише раціональними розрахунками, а й ідеологічними преференціями, історичними зв'язками та електоральними міркуваннями. У зв'язку з цим з'явилися цілий ряд інших наукових підходів, до яких долучилися К. Бенуа, Х.-Г. Бумгарден, М. Вайберг, Г. Ванберг, П. Варвік, А. Ваттер, Р. Влігенжарт, Д. Джанетті, С. Кропп, А. Лейпхарт, Л. В. Мартін, В. Мюллер, Дж.-В. Пілет, Т. Рауньйо, К. Стрьом, Р. Штурм. Не менш важливими у контексті нашого дослідження є напрацювання українських науковців, які також приділяють значну увагу проблемам досягнення консенсусу та врегулювання конфліктів у діяльності парламентських коаліцій. Важливі здобутки засвідчили праці таких дослідників, як Я. Балановський, К. Гетьман, Г. Зеленько, І. Кіянка, В. Крейденко, Т. Купрій, С. Лавренюк, А. Романюк, М. Шаповаленко, В. Ярема. Загалом у сучасній літературі сформувалося кілька ключових напрямів дослідження коаліцій: теорії формування, аналіз коаліційних угод, розподіл міністерських портфелів, механізми координації, причини розпаду. Проте бракує комплексних праць про практики досягнення компромісів та врегулювання конфліктів у парламентських коаліціях.

Наявна література переважно концентрується на формуванні коаліцій і розподілі посад, натомість процеси прийняття рішень всередині діючих урядів вивчені набагато менше. Саме ці процеси є

критичними для розуміння механізмів консенсусу. Аналіз конкретних конфліктних кейсів і способів їх розв'язання може суттєво збагатити знання про коаліційну динаміку. Окремої уваги потребує роль інституційного дизайну у створенні сприятливих умов для компромісів. Важливою є проблема оптимального забезпечення стабільності й ефективного врегулювання конфліктів. З'ясування потребує типологія суперечностей: програмні розбіжності щодо політичних напрямів вимагають інших підходів, ніж розподільчі конфлікти навколо ресурсів і посад. Не можна ігнорувати вплив зовнішніх викликів на коаліційну динаміку. Економічні кризи, міграційні потоки, пандемії та збройні конфлікти створюють додатковий тиск на уряди, вимагаючи швидких узгоджених рішень.

Мета і завдання дослідження. З огляду на зазначені прогалини в науковому знанні, метою нашого дослідження є комплексний аналіз механізмів досягнення консенсусу в парламентських коаліціях через призму практик компромісів та врегулювання конфліктів. Для досягнення цієї мети визначено такі дослідницькі завдання: систематизувати теоретичні підходи до розуміння природи консенсусу в коаліційному урядуванні; ідентифікувати основні типи конфліктів, що виникають у парламентських коаліціях; проаналізувати інституційні та неформальні механізми досягнення компромісів; розглянути емпіричні приклади успішного врегулювання конфліктів у коаліціях різних демократичних країн; виявити чинники, що сприяють або перешкоджають ефективному функціонуванню механізмів консенсусу.

Виклад основного матеріалу. Згідно енциклопедичного визначення, консенсус (від лат. consensus – згода, узгодження, єдність, однотайність) «є погодженим рішенням, прийнятним для конфліктуючих сторін, в опрацюванні якого раціонально і свідомо беруть участь усі учасники конфліктної взаємодії» [2, с. 345]. Поряд із «консенсусом» існують інші поняття, які тісно пов'язані з процесами вирішення конфліктів та досягнення згоди й мають важливі відмінності, що вимагають наукової диференціації. До таких понять, зокрема, належать «унісон», «згода», «компроміс», «врегулювання».

Співвідношення між консенсусом та унісоном визначається ступенем підтримки. Унісон (одноголосність) являє собою ідеалізовану, найвищу форму консенсусу, де кожен учасник активно підтримує рішення і вважає його найкращим. На противагу цьому, консенсус у практичній площині вимагає лише суттєвої згоди – готовності підтримати рішення за умови відсутності принципових заперечень, що робить його більш реалістичним механізмом ухвалення рішень. Згода виступає як загальний стан або кінцевий результат спільної позиції, тоді як консенсус є якісним методом її досягнення. Будь-який консенсус є формою згоди, але не кожна згода досягається шляхом консенсусу (вона може бути результатом голосування більшості або компромісу). Компроміс є методологічною альтернативою консенсусу. Він вимагає взаємних поступок і часткових втрат і слугує здебільшого для ситуативного розблокування процесу. Врегулювання стосується функціональної ролі. Це фінальний акт чи формальна угода, що фіксує кінець конфлікту. Консенсус же є процесом, який забезпечує легітимне та стійке врегулювання, перетворюючи конфлікт інтересів на спільне рішення, здатне існувати тривалий час.

Консенсус прагне знайти шлях, який максимально задовольнить потреби кожного, навіть якщо для цього доведеться створити абсолютно нове рішення. Це «виграш-виграш». Консенсусу досягти складніше і довше, оскільки він вимагає глибокої роботи над інтересами та пошуком креативних рішень, але він забезпечує більш міцну і стабільну згоду. Природа консенсусу в парламентських коаліціях має багатовимірний характер. Консенсус не передбачає повної згоди – йдеться про здатність знаходити прийнятні рішення навіть за суттєвих розбіжностей. Він будується на фундаментальних принципах: взаємній повазі, готовності до поступок, дотриманні домовленостей та орієнтації на збереження урядової стабільності.

Для глибшого розуміння самого механізму консенсусу та того, як його досягають і підтримують, доцільно здійснити аналіз причин розпаду коаліцій. З'ясувавши джерела критичної напруги (внутрішньопартійні суперечності, ідеологічні розбіжності тощо), можна ефективніше вивчати інститути, норми та процедури, які партнери використовують для запобігання чи врегулювання конфліктів без розвалу уряду. Важливим інформаційним джерелом у цьому напрямі є дослідження В. Яреми, який, аналізуючи проблематику коаліційного уряду в діалозі теоретико-ігрового та емпіричного підходів, дійшов висновку про неприпустимість спрощених уявлень про роботу коаліційного уряду [3, с. 335].

Варто розрізняти дві категорії розпаду коаліцій: назвемо їх технічні та передчасні. Перші відбуваються незалежно від волі партій-засновниць коаліції, другі ж є результатом свідомого вибору

партій та їхнього керівництва. Технічні розпади зумовлюються об'єктивними обставинами: завершенням конституційного терміну повноважень коаліційного уряду з подальшими виборами, хворобою чи смертю прем'єр-міністра, його відставкою у зв'язку з віком або сімейними обставинами. Натомість передчасні розпади відбуваються до закінчення конституційного терміну – припиненням діяльності коаліційного уряду. Основними причинами таких розпадів виступають парламентський вотум недовіри урядові, добровільна відставка коаліційного кабінету, конфлікти між коаліційними партіями, а також внутрішньопартійні суперечності. Цей процес детально проаналізовано у статті канадського політолога П. Варвіка «Основні характеристики та виживання уряду» (2007) [4]. Якщо завершення конституційного терміну повноважень уряду є домінуючою причиною технічних розпадів, то передчасні розпади переважно провокуються суперечностями – як між коаліційними партнерами, так і всередині самих партій. Цілком очевидно, що не кожна зміна коаліційної конфігурації означає її розпад. Коли до існуючої коаліції долучається нова партія, ми маємо справу не з розпадом, а з розширенням коаліційного складу через кооперацію, що нерідко зміцнює стабільність урядування.

Важливо розрізняти конфліктні розпади коаліцій та їх добровільне припинення, розглядаючи ці феномени як окремі дослідницькі об'єкти. Відповідальність за виконання передвиборних обіцянок, які на практиці часто виявляються нереалістичними, створює серйозні виклики для партій при владі. До того ж, урядові сили неминуче потрапляють під прицільний вогонь критики з боку опозиції, громадськості та медіа. Не потребує окремого доведення той факт, що політичні рішення рідко здатні задовольнити інтереси всіх без винятку соціальних груп і членів суспільства. Варто також враховувати непередбачувані зовнішні фактори, з якими стикаються коаліційні уряди: від глобальних економічних потрясінь і техногенних катастроф до корупційних скандалів та природних лих. Сукупність цих ризиків суттєво підвищує ймовірність електоральних втрат для партій, які перебувають при владі.

Якщо окремо прослідкувати електоральну динаміку в Бельгії, Німеччині, Нідерландах, Італії та Швеції то можна виявити закономірність: партія прем'єр-міністра зазвичай зазнає найбільших електоральних втрат [5]. Навіть якщо в одному циклі їй вдається наростити підтримку, повторити успіх практично ніколи не вдається. Конституційні системи деяких країн обмежують можливості розпуску парламенту. Швеція та Норвегія категорично це забороняють. Німеччина запровадила конструктивний вотум недовіри: опозиція не може усунути уряд, не запропонувавши альтернативний кабінет. Показовим є 2005 рік, коли німецький уряд пішов у відставку добровільно.

Вирішальну роль у міжпартійних конфліктах відіграють ідеологічні розбіжності. Чим більша ідеологічна дистанція між партнерами, тим вища ймовірність розпаду. Коаліційні уряди постійно стикаються з необхідністю приймати рішення в усіх сферах. Якщо навіть в однопартійних кабінетах міністри не завжди досягають консенсусу, то в багатопартійних ситуація радикально ускладнюється. Яскравий приклад – антикризова політика: праві відстоюють зниження податків, ліві – їх підвищення та соціальні програми. Такі полярні позиції паралізують прийняття рішень, провокуючи розпад коаліції. Аналіз західноєвропейського досвіду показує: вища ідеологічна поляризація породжує менш стійкі коаліції. Ідеологічна різноманітність підриває стабільність, а постійна критика опозиції розхиляє урядову єдність. Для стабільності системи важливі законопроекти мають ухвалюватися консенсусно. Коли думку меншості ігнорують, накопичується напруження.

Поза конституційними механізмами стабілізації (як-от конструктивний вотум недовіри) на стійкість коаліцій впливають дві ключові інституційні складові – партійна дисципліна і коаліційні угоди. Перша складова означає, що коаліціям загрожують не лише міжпартійні, а й внутрішньопартійні конфлікти. Партія втрачає єдність, коли її фракції по-різному оцінюють політичні виклики. Європейські партії демонструють суттєво вищу дисципліну порівняно з американськими, оскільки депутат повністю залежить від партійного керівництва, яке визначає його позицію у виборчому списку. Розкол всередині однієї коаліційної партії може зруйнувати всю урядову конструкцію. Щодо другої складової, слід зазначити, що угода, яка містить компромісне бачення ключових питань і шляхів розв'язання проблем, стає запорукою успішності коаліції. Там, де партнери не узгодили механізми подолання неминучих труднощів, ймовірність дострокового розпаду значно вища. У різних країнах коаліційні угоди мають різний ступінь деталізації. Так, у Німеччині такі угоди можуть сягати понад сто сторінок і містити конкретні зобов'язання щодо політичних реформ. Яскравим прикладом є коаліційна угода між ХДС/ХСС та СДПН у Німеччині після виборів 2017 року. Переговори тривали майже півроку і в результаті було укладено детальний документ, який охоплював

усі сфери державної політики – від податків до міграції [6]. Важливість цього питання зумовлює те, що саме ретельна підготовка коаліційної угоди дозволила уникнути багатьох потенційних конфліктів у майбутньому.

Разом із тим необхідно враховувати, що навіть найдетальніша коаліційна угода не може передбачити всіх ситуацій, які виникатимуть упродовж каденції. Звідси випливає необхідність створення постійно діючих координаційних механізмів. У багатьох країнах функціонують коаліційні комітети різних рівнів – від комітетів лідерів партій до робочих груп на рівні державних секретарів. Натомість ці структури виконують роль «запобіжників», що дозволяють вчасно виявляти розбіжності та шукати компромісні рішення до того, як конфлікти стануть публічними. Досить цікавим видається австрійський досвід коаліційного урядування. Австрійський політолог В. Мюллер аналізує австрійську політичну систему, зосереджуючись на феномені стійких коаліцій і високої партійної дисципліни. Він вказує, що тут традиційно функціонує так звана «коаліційна підкомісія» – орган, що складається з провідних представників партнерів і збирається щотижня для обговорення поточних питань [7]. Ймовірно, що саме регулярність таких зустрічей і їх конфіденційний характер створюють сприятливе середовище для відвертого діалогу та пошуку взаємоприйнятних рішень. Не випадково Австрія, попри складні соціально-політичні розколи, демонструє високий рівень урядової стабільності.

Не всі конфлікти можна розв'язати через переговори в комітетах. Аналіз емпіричного матеріалу функціонування парламентських коаліцій у європейських демократіях дозволяє виділити п'ять основних типів внутрішньокоаліційних конфліктів: 1) програмно-ідеологічні конфлікти (виникають через розбіжності у баченні напрямів політики, що включають питання міграції, одностатевих шлюбів, європейської інтеграції); 2) конфлікти, пов'язані з боротьбою за ресурси, посади та вплив (можуть виникати навіть між ідеологічно близькими партнерами); 3) персональні конфлікти між лідерами коаліційних партій (важче піддаються інституційному регулюванню, оскільки стосуються неформальної сфери міжособистісних відносин); 4) електоральні конфлікти (загострюються напередодні виборів, коли партнери намагаються дистанціюватися один від одного та підкреслити власну унікальність); 5) економічні конфлікти (найчастіше пов'язані з макроекономічною динамікою). Враховуючи наявність цих різновидів конфліктів, доводиться констатувати, що процес формування та функціонування парламентських коаліцій є складним політичним феноменом, який поєднує раціональні розрахунки, ідеологічні преференції, інституційні обмеження та ситуативні чинники.

Одним із вирішальних факторів успішного врегулювання конфліктів є наявність ефективних арбітражних механізмів. У сучасних умовах виявилось, що роль арбітра можуть виконувати різні актори. Найчастіше це прем'єр-міністр, який, будучи формальним главою уряду, має легітимність для посередництва між партнерами. Втім, дієвість прем'єра як арбітра залежить від його політичної ваги та авторитету серед коаліційних партнерів. В окремих випадках арбітражну роль може відігравати глава держави. Поряд із цим у нинішніх реаліях набув великої ваги ще один механізм врегулювання конфліктів – публічна комунікація. З огляду на медіатизацію політики, коаліційні партнери змушені пояснювати свої компроміси не лише один одному, але й громадськості [8]. Це створює додаткові виклики, оскільки те, що є прийнятним компромісом з погляду політичної доцільності, може сприйматися виборцями як зрада принципів. Тим не менш, прозорість процесу врегулювання конфліктів може підвищити довіру до коаліційного уряду, якщо громадяни бачать, що рішення приймаються в результаті чесного діалогу, а не кулуарних домовленостей.

Розглянемо деякі емпіричні приклади успішного врегулювання конфліктів. Показовим є досвід Фінляндії, де коаліційне урядування має глибокі корені. Фінська модель характеризується культурою консенсусу, яка пронизує всю політичну систему. Тут традиційно формуються широкі коаліції, що включають партії різного ідеологічного спрямування. Ключем до успіху є детальні переговори на етапі формування уряду, коли майбутні партнери ретельно узгоджують програму та процедури прийняття рішень. Характерно, що фінські коаліції демонструють високий рівень дисципліни – партнери дотримуються досягнутих угод навіть за умов електорального тиску [9]. Це зумовлено кількома факторами: по-перше, існує чіткий розподіл повноважень між коаліційними партнерами; по-друге, функціонують ефективні механізми координації; по-третє, політична культура заохочує компроміс, а не конфронтацію. Не дивлячись на те, що фінські коаліції також стикаються з внутрішніми суперечностями, вони рідко призводять до розпаду уряду.

Швейцарська напівпарламентська система успішно функціонує завдяки консенсусній моделі

демократії, що базується на принципі розподілу влади (power-sharing). Аналіз еволюції швейцарського парламентаризму виявляє конкретні етапи впровадження цього принципу для розподілу повноважень між основними партіями у парламенті та уряді. Принцип розподілу влади проявляється через федеративний устрій, інститути референдумів, пропорційну виборчу систему та «велику коаліцію» в парламенті. Ці елементи забезпечують стабільність політичного процесу в країні, учасники якого суттєво різняться за мовними, соціальними та ідеологічними ознаками. Особливу роль відіграє «магічна формула» – унікальний спосіб формування швейцарського уряду (Федеральної ради). Вона гарантує пропорційне представництво основних політичних партій, культурно-мовних груп і найбільших кантонів у Федеральній раді. Завдяки цьому механізму уряд приймає рішення на основі консенсусу, незважаючи на те, що міністри представляють різні партії. Така модель демонструє, як інституційний дизайн може забезпечити стабільність у глибоко плюралістичному суспільстві [10]. Швейцарська модель мінімізує конфлікти через інклюзивність – жодна значуща політична сила не залишається поза владою.

Доцільно розрізняти формальні та неформальні механізми врегулювання конфліктів. Формальні механізми включають коаліційні угоди, регламенти роботи урядів, процедури узгодження законопроектів тощо. Ці інструменти створюють передбачувані рамки взаємодії та зменшують простір для довільних рішень. Натомість неформальні практики – особисті контакти між лідерами, довірливі стосунки, спільний політичний досвід – часто виявляються не менш важливими для досягнення консенсусу. Не можна оминати також увагою думки дослідників, які наголошують на значенні «соціального капіталу» в коаліціях. Довіра між партнерами не виникає миттєво – вона будується роками спільної роботи, дотримання домовленостей та взаємної підтримки в складних ситуаціях. У цьому сенсі країни з тривалою традицією коаліційного урядування мають певні переваги перед молодими демократіями, де такі традиції ще не сформувалися.

У посткомуністичних країнах процес інституціоналізації коаліційних практик виявився складним і суперечливим. Важко не помітити, що в багатьох із цих країн коаліції характеризуються нестабільністю, частими конфліктами та передчасним розпадом. Це зумовлено кількома чинниками: по-перше, слабкістю партійних систем і відсутністю усталених ідеологічних блоків; по-друге, персоналізацією політики та домінуванням особистих амбіцій над програмними цілями; по-третє, недосконалістю інституційних механізмів координації.

Україна за сучасних умов демонструє складну динаміку коаліційних процесів. Спостерігаючи за функціонуванням парламентських коаліцій у Верховній Раді, можна помітити, що формальні коаліційні угоди часто не відповідають реальній конфігурації владних відносин. Механізми врегулювання конфліктів у вітчизняній практиці залишаються недорозвиненими – відсутні традиції регулярних консультацій, не функціонують ефективні арбітражні органи, а коаліційна дисципліна є низькою [11]. Сутність досягнення концепту консенсусу в українському парламенті полягає у формуванні широкої домовленості між різними політичними силами, що дає змогу подолати плюралізм інтересів і забезпечити стабільність і ефективність парламентської більшості. Це передбачає не тільки офіційне оформлення коаліції та підписання угоди, а й розвиток коаліційної компетентності депутатів, здатних шукати порозуміння всупереч розбіжностям. Консенсус тут виступає як механізм узгодження суспільних інтересів і політичних позицій, необхідний для адекватного функціонування парламенту й ухвалення реформ. Проте, низька коаліційна дисципліна та слабкість інституційних інструментів у Верховній Раді створюють перешкоди для сталого та конструктивного коаліційного діалогу, зумовлюють ситуативний і фрагментарний характер коаліційних домовленостей. Для подолання цих проблем необхідні зміцнення політичної культури, підвищення відповідальності депутатів, розвиток ефективних процедур переговорів і врегулювання конфліктів.

Виходячи з попереднього аналізу, можна визначити кілька ключових чинників, що сприяють ефективному функціонуванню механізмів консенсусу в парламентських коаліціях. До таких чинників належать: чіткість і деталізація коаліційних угод; наявність постійно діючих координаційних структур; сильне і авторитетне керівництво коаліції; політична культура компромісу, яка цінує пошук спільних рішень вище, ніж ідеологічну чистоту; інституційна стабільність і передбачуваність – коли правила гри є усталеними і зрозумілими для всіх учасників.

До чинників, що перешкоджають ефективному врегулюванню конфліктів, відносяться: висока поляризація політичного простору, коли ідеологічна дистанція між партнерами є настільки великою, що унеможливорює пошук спільної мови; персоналізація політики та домінування особистих амбіцій

лідерів над колективними інтересами партій; електоральний тиск, особливо напередодні виборів, коли партнери намагаються дистанціюватися один від одного. Особливої уваги заслуговує вплив зовнішніх шоків на коаліційну стабільність. Економічні кризи, тероризм, пандемії та інші непередбачувані події створюють стресове середовище, в якому механізми консенсусу піддаються серйозному випробуванню.

Висновки. Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що механізми досягнення консенсусу в парламентських коаліціях становлять складну систему формальних інститутів та неформальних практик, які забезпечують стабільність урядування в умовах політичного плюралізму. Ефективність коаліційного урядування залежить від здатності політичних акторів балансувати між партійними інтересами та загальнодержавними цілями. У зв'язку з цим наше дослідження виявило кілька ключових закономірностей.

1. Коаліційні угоди відіграють критичну роль у попередженні конфліктів, встановлюючи чіткі правила розподілу повноважень і процедури прийняття рішень. Чим детальніше узгоджено програму на етапі формування коаліції, тим менше суперечностей виникає пізніше. Постійно діючі координаційні структури – коаліційні комітети, робочі групи, регулярні консультації лідерів – є необхідною умовою своєчасного виявлення розбіжностей та пошуку компромісів.

2. Типологія конфліктів у коаліціях включає програмно-ідеологічні суперечності, розподільчі конфлікти навколо ресурсів і посад, персональні протиріччя між лідерами та електоральну конкуренцію. Кожен тип потребує специфічних підходів до врегулювання. Стратегії досягнення компромісів – пакетні угоди, взаємні поступки в різних сферах – дозволяють узгоджувати інтереси партнерів.

3. Успішні західноєвропейські коаліції характеризуються спільними рисами: детальні угоди, ефективна координація, авторитетне лідерство прем'єр-міністра та культура компромісу. Досвід Фінляндії, Нідерландів, Швейцарії та Австрії демонструє, що тривала традиція коаліційного урядування формує соціальний капітал довіри між партнерами. Натомість у посткомуністичних країнах інституціоналізація коаліційних практик виявилася складнішою через слабкість партійних систем, персоналізацію політики та недосконалість інституційних механізмів. Український досвід засвідчує необхідність зміцнення формальних процедур координації та розвитку культури діалогу.

4. Ефективне врегулювання конфліктів потребує не лише інституційних інструментів, а й політичної культури діалогу, готовності до поступок та довіри між партнерами. Механізми консенсусу формуються роками спільної роботи, дотримання домовленостей та взаємної підтримки.

Перспективи подальших досліджень. По-перше, важливо вивчати вплив цифровізації на коаліційну комунікацію – як нові технології змінюють способи узгодження позицій. По-друге, актуальним є аналіз антикризових механізмів у коаліціях в умовах гібридних загроз, пандемій та економічних потрясінь. По-третє, потребує дослідження адаптація європейських практик до контексту молодих демократій, зокрема України.

Бібліографічний список:

1. Riker W. H. The theory of political coalitions. New Haven: Yale University Press, 1962. 300 p.
2. Шаповаленко М. В. Консенсус. Енциклопедія політики і права. Наукове видання. За ред. д. політ. н., проф. В. П. Горбатенка і д. політ. н. П. В. Мироненка. Київ : Видавництво Політія, 2024. С. 345–346.
3. Ярема В. Я. Академічний дискурс проблем коаліційного уряду як діалог між представниками теоретико-ігрового та емпіричного підходів. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2012. Вип. 4 (60). С. 325–338.
4. Warwick P. Basic attributes and government survival. Warwick P. Government survival in parliamentary democracies. Cambridge : Cambridge Univ. Press, 2007. P. 34–49.
5. Pilet J.-B. Hard times for governing parties: the 2019 federal elections in Belgium. *West European Politics*. 2020. Vol. 44, No. 2. P. 1–11.
6. Kropp S., Sturm R. Germany's Grand Coalition under Merkel IV. *German Politics*. 2019. Vol. 28. No. 1. P. 1–17.
7. Müller W. C. Austria: a complex case of strong parties and rigid structures. In: Strøm K., Müller W. C. (eds.). Coalition governments in Western Europe. Oxford: Oxford University Press, 2000. P. 132–170.
8. Vlieghehart R., Boomgaarden H. G. Political agenda-setting in Belgium and the Netherlands: the moderating role of government conflict and fragmentation. *Journalism Studies*. 2007. Vol. 8. No. 3. P. 433–450.
9. Raunio T., Wiberg M. Government Accountability and Parliamentary Democracy in Finland. *Scandinavian Political Studies*. 2010. № 33 (1). P. 1–24.
10. Vatter A. Swiss federalism: the transformation of a federal model. London: Routledge, 2018. 218 p.
11. Лавренюк С. Криза коаліція демократичних сил і антикризова коаліція. *Голос України*. 2007. 27 листопада.

References:

1. Riker, W.H. (1962) *The Theory of Political Coalitions*. New Haven: Yale University Press. 300 p.
2. Shapovalenko, M.V. (2024) Konsensus [Consensus]. In: Horbatenko, V.P. and Myronenko, P.V. (eds.) *Entsyklopediia polityky i prava* [Encyclopedia of Politics and Law]. Kyiv: Vydavnytstvo Politiia, pp. 345–346.
3. Yarema, V.Ya. (2012) Akademichnyi dyskurs problem koalitsiinoho uriadu yak dialoh mizh predstavnykamy teoretyko-ihrovoho ta empyrychnoho pidkhodiv [Academic discourse on the problems of coalition government as a dialogue between representatives of game-theoretical and empirical approaches]. *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I.F. Kurasa NAN Ukrainy*, 4(60), pp. 325–338.
4. Warwick, P. (2007) Basic attributes and government survival. In: Warwick, P. *Government Survival in Parliamentary Democracies*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 34–49.
5. Pilet, J.-B. (2020) Hard times for governing parties: The 2019 federal elections in Belgium. *West European Politics*, 44(2), pp. 1–11.
6. Kropp, S. and Sturm, R. (2019) Germany's Grand Coalition under Merkel IV. *German Politics*, 28(1), pp. 1–17.
7. Müller, W.C. (2000) Austria: A complex case of strong parties and rigid structures. In: Strøm, K. and Müller, W.C. (eds.) *Coalition Governments in Western Europe*. Oxford: Oxford University Press, pp. 132–170.
8. Vliegthart, R. and Boomgaarden, H.G. (2007) Political agenda-setting in Belgium and the Netherlands: The moderating role of government conflict and fragmentation. *Journalism Studies*, 8(3), pp. 433–450.
9. Raunio, T. and Wiberg, M. (2010) Government accountability and parliamentary democracy in Finland. *Scandinavian Political Studies*, 33(1), pp. 1–24.
10. Vatter, A. (2018) *Swiss Federalism: The Transformation of a Federal Model*. London: Routledge. 218 p.
11. Lavreniuk, S. (2007) Kryza koalitsii demokratychnykh syl i antykryzova koalitsiia [The crisis of the coalition of democratic forces and the anti-crisis coalition]. *Holos Ukrainy*, 27 November.